

SMMM Mesleğinin Dönüşen Risk Profili: Mevzuat (3568/5018) Temelli Analiz ve Çok Kriterli Önceliklendirme

The Evolving Risk Profile of the Certified Public Accountant Profession: A Law-Based Analysis of Laws No. 3568 And No. 5018 With A Multi-Criteria Prioritization Framework

Alper KILIÇASLAN

Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi,

kilicaslan@kilis.edu.tr,

<https://orcid.org/0000-0002-1861-0259>

Makale Başvuru Tarihi: 12.04.2026

Makale Kabul Tarihi: 29.06.2026

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi

ÖZET

Bu çalışma, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik (SMMM) mesleğinde 3568 ve 5018 sayılı Kanunlar çerçevesinde şekillenen yeni risk alanlarını görünür kılmayı ve bu riskleri öncelik sırasına koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, mevzuat ile ilgili kurumsal metinler sistematik biçimde incelenmiş; elde edilen bulgular bir kodlama şeması üzerinden sınıflandırılarak mesleğe ilişkin riskler kayıt altına alınmıştır. Ardından, risk kümelerinin görece önemini belirlemek için Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) uygulanmış, uzman görüşleri ikili karşılaştırmalar yoluyla toplanmış ve ortak bir değerlendirmeye dönüştürülmüştür. Yapılan tutarlılık kontrolleri, uzman değerlendirmelerinin güvenilir olduğunu göstermektedir. Risklerin nihai öncelikleri ise uzmanların olasılık ve etki değerlendirmelerinden türetilen risk skorları ile AHP'den elde edilen ağırlıkların birlikte ele alınmasıyla oluşturulmuştur. Son olarak, bulguların tek bir uzmanın görüşüne aşırı bağımlı olup olmadığını görmek amacıyla duyarlılık/sağlamlık analizi yapılmış, sonuçların genel olarak değişmediği, özellikle en kritik risklerin sıralamasının büyük ölçüde korunduğu anlaşılmıştır. Genel tablo, uyum ve hukuki yükümlülükler ile operasyonel-dijital dönüşüm kaynaklı risklerin daha belirgin hâle geldiğine işaret etmektedir. Uzman panelinin akademik, mesleki uygulama, denetim/iç kontrol, kamu mali yönetimi ve dijital muhasebe deneyim alanlarını kapsayacak şekilde yapılandırılması, AHP sonuçlarının farklı uzmanlık perspektifleriyle değerlendirilmesine imkân vermektedir.

Anahtar Kelimeler: SMMM, Risk Profili, Analitik Hiyerarşi Süreci, Uyum, İç Kontrol

ABSTRACT

This study aims to make visible the emerging risk domains reshaping the profession of Certified Public Accountant (CPA) in Türkiye (SMMM) within the framework of Laws Nos. 3568 and 5018, and to prioritize these risks systematically. To this end, relevant legislation and institutional documents were examined through a structured document analysis. The resulting evidence was organized using a coding scheme and translated into a set of profession-specific risk records. The Analytic Hierarchy Process (AHP) was then employed to estimate the relative importance of risk clusters; expert judgments were elicited via pairwise comparisons and aggregated into a consolidated assessment. Consistency checks indicate that the expert evaluations are reliable. Final risk priorities were derived by jointly considering, risk scores computed from experts' probability-impact assessments and criterion weights obtained from the AHP. Finally, sensitivity and robustness analyses were conducted to assess whether any single expert's judgments unduly drove the results; the findings remained largely stable, with the ranking of the most critical risks substantially preserved. The expert panel was structured to cover academic, professional practice, audit/internal control, public financial management and digital accounting perspectives, thereby allowing the AHP results to be assessed through diversified expertise.

Keywords: CPA (SMMM), Risk Profile, Analytic Hierarchy Process, Compliance, Internal Control

1. GİRİŞ

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler (SMMM), vergi uyumunun sağlanmasından finansal bilgilerin üretilmesine, defter ve belge düzeninin kurulmasından beyan-bildirim süreçlerinin yönetimine kadar uzanan geniş bir iş akışının merkezinde konumlanmaktadır. Mesleğin temel çerçevesi ve mesleki sorumluluk alanı, 3568 sayılı Kanun'la tanımlanırken, uygulamada SMMM'lerin karşı karşıya kaldığı riskler yalnızca teknik muhasebe hatalarıyla sınırlı kalmamakta; hukuki sorumluluk (Akçakanat vd., 2021: 137-142), itibar-hizmet kalitesi ve müşteri ilişkileri (Dendeş vd., 2021: 5-7, 17-18; Katkat Özçelik, 2018: 99-125), etik ikilemler (Özçelik ve Angı, 2017: 153-156) ve dijitalleşmenin getirdiği yeni zafiyetler ve veri güvenliği (Gezgin, 2024: 57-62; KVKK, 2018: 8, 16-24)

gibi çok boyutlu bir yapıya dönüşmektedir. Bu dönüşüm, meslek mensubunun ‘doğru kayıt’ üretme rolünü korurken, aynı zamanda mesleki faaliyetin giderek daha fazla ‘uyum yönetimi’ ve ‘risk yönetimi’ niteliği kazanmasına yol açmaktadır (Katkat Özçelik vd., 2025: 135-137; Atabay, 2025: 392-393).

Türkiye’de kamu mali yönetimi ve kontrol mimarisini yeniden yapılandıran 5018 sayılı Kanun ise hesap verebilirlik, mali saydamlık ve iç kontrol yaklaşımını güçlendirmiştir (Bozkurt, 2009: 29). Kamu idarelerinde süreç temelli kontrol ve risk odaklı yönetim anlayışının kurumsallaşması yönünde bir çerçeve sunmuştur. Bu çerçevenin dolaylı etkisi, kamu ile temas eden iş ve işlemlerde (ihale süreçleri, harcama belgeleri, ön mali kontrol, mali raporlama vb.) uyum hassasiyetinin artması ve denetim beklentilerinin yükselmesi olarak okunabilir. SMMM’ler, farklı ölçek ve nitelikteki mükelleflerin süreçlerini yönlendirirken, bu yeni kontrol ve uyum beklentilerinin pratikteki taşıyıcı aktörleri hâline gelmektedir. Dolayısıyla 3568’in mesleki yetki ve sorumluluk tanımı ile 5018’in “kontrol–hesap verebilirlik” odağı birlikte ele alındığında, SMMM mesleğinin risk evreninin daha görünür, daha ölçülebilir ve daha yönetilebilir kılınması gerekmektedir.

Bu ihtiyacı güçlendiren bir diğer unsur, vergi idaresi ve muhasebe ekosisteminde hızlanan dijital dönüşümdür. Elektronik beyan/elektronik belge ve platformların yaygınlaşması, süreçleri standartlaştırma ve kayıtların izlenebilirliğini artırarak denetim kapasitesi ile uyumun yönetilebilirliğini güçlendirme potansiyeli taşımaktadır (Memiş vd., 2019: 489; Çakmak, 2025: 218-222; Bozkurt ve Durgun, 2024:30). Buna paralel olarak uluslararası ampirik bulgular, e-fatura gibi dijital araçların izleme/caydırıcılık kanallarıyla KDV uyumunu ve beyan edilen yükümlülükleri artırabildiğini göstermektedir (Bellon vd., 2022: 1-3; Kotsogiannis vd., 2025). Ancak dijital platformların yaygınlaşması, veri güvenliği ve erişim yetkilendirmesi, kayıt bütünlüğü, sistem sürekliliği/kesintiler ve yetkisiz işlemler gibi alanlarda risk yüzeyini genişletebilmekte, ayrıca otomasyon hatası veya yanlış parametreleme gibi nedenlerle “yanlış uyum” kaynaklı yeni tür uyum ihlallerini de gündeme taşıyabilmektedir (Haapamaki ve Sihvonen, 2019: 808-809; Hoppe vd., 2021: 240-241; Bai vd., 2012: 453–456). Örneğin Defter-Beyan Sistemi, belirli mükellef gruplarının kayıtlarının elektronik ortamda tutulmasına, beyannamelerin elektronik olarak verilmesine ve elektronik ortamda belge düzenlenebilmesine imkân tanıyan bir altyapı olarak tasarlanmıştır. Benzer şekilde e-belge ekosisteminde yer alan uygulama kılavuzları, muhafaza, ibraz ve teknik/işlevsel yükümlülüklerin yerine getirilmemesi hâlinde yaptırım riskinin doğabileceğine işaret etmektedir (GİB, 2013: 19-20). Bu ortamda SMMM’lerin rolü, yalnızca kayıt ve beyan hazırlamanın ötesine geçerek “dijital uyumun tasarımı ve sürdürülebilirliği” boyutunu da içermektedir.

Risk profilinin dönüşümünde etik ve mesleki davranış standartlarının ağırlığı da artmaktadır. Mesleki faaliyette dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik gibi temel ilkeler; hem hizmet kalitesinin hem de kamu yararı boyutunun taşıyıcı normlarıdır (Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik, 2007). Özellikle ücret baskısı ve asgari ücret tarifesinin altında fiyatlama (tarife altı rekabet), meslek etiğini zedeleyen haksız rekabet pratiklerini beslerken, mesleki itibarın zarar görmesi riskini de artırmaktadır (Çevik, 2025: 169-170; TÜRMÖB, 2007). Buna ek olarak müşteri kaynaklı baskılar (ör. “daha düşük vergi çıkarma” talebi) ve hız/zaman bütçesi odaklı iş akışları, meslek mensubunu etik ilkelere uyum ile operasyonel gerçeklik arasında bırakarak uyum/hukuki risklerin itibar riskiyle birlikte eşzamanlı yükselmesine yol açabilmektedir (Akbaş ve Çırpan, 2021; Baran ve Baskan, 2021; Lang vd., 2016; Soobaroyen ve Chengabroyan, 2007).

Bu çalışmanın temel amacı, SMMM mesleğinin 3568 ve 5018 sayılı Kanunlar ekseninde şekillenen “dönüşen risk profilini” mevzuat ve kurumsal dokümanlar üzerinden sistematik biçimde haritalamak ve risk alanlarını çok kriterli bir yaklaşımla önceliklendirmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma, iki tamamlayıcı yöntem setini birlikte kullanır. İlk olarak doküman analizi yaklaşımıyla mevzuat ve kurumsal metinler incelenir; metinlerden türetilen kanıtlar kodlanarak risk alanları tanımlanır. Doküman analizinin, politika ve uygulama metinlerinden anlamlı temalar üretme kapasitesi literatürde güçlü biçimde vurgulanmaktadır (Bowen, 2009: 27). İkinci olarak, ortaya çıkarılan risk kümelerinin göreceli önemini belirlemek üzere Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) uygulanır. AHP, çok kriterli karar verme problemlerinde uzman yargılarını sistematik biçimde yapılandırmaya ve önceliklendirme üretmeye elverişli bir yöntemdir (Saaty, 1980; Saaty, 2008). Böylece çalışma, “metin temelli kanıt üretimi” ile “uzman temelli önceliklendirme”yi aynı tasarım içinde birleştirerek hem analitik tutarlılığı hem de politika uygulanabilirliğini artırmayı hedefler.

Çalışmanın kavramsal zemini, riskin yalnızca hata olasılığı olarak değil; süreç tasarımı, kontrol noktaları, kalite güvencesi ve bilgi güvenliğiyle birlikte yönetilmesi gereken kurumsal bir olgu olarak ele alınmasına dayanmaktadır.

Bu bağlamda çalışma, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt arar:

- Seçili mevzuat ve kurumsal dokümanlarda SMMM'lere atfedilen sorumluluklar hangi risk alanlarını doğurmaktadır?
- Bu riskler hangi kümelerde toplanmaktadır ve doküman kanıtları nasıl yapılandırılabilir?
- Uzman panelinin AHP değerlendirmesine göre risk kümelerinin göreceli önemi (ağırlıkları) nedir?
- En yüksek öncelikli riskler için uygulanabilir politika araçları ve anahtar izleme göstergeleri (KPI) nelerdir?

Çalışmanın beklenen katkısı üç yönlüdür. Birincisi, dağınık ve farklı metinlerde yer alan yükümlülük ve beklentileri ortak bir “risk haritası” diline çevirerek meslek için daha net bir risk envanteri sunmasıdır (Bowen, 2009:32-33). İkincisi, uzman görüşlerini tutarlılık denetimi yapılabilen birçok kriterli çerçevede birleştirerek önceliklendirme kararlarının şeffaflığını artırmasıdır (Saaty, 1980; Saaty, 2008). Üçüncüsü ise, dijital dönüşüm ve uyum baskısı altında öne çıkan risk alanlarını, süreç standardizasyonu, kalite kontrol ve siber güvenlik gibi uygulanabilir politika eksenlerine bağlayarak izlenebilir KPI önerilerine zemin hazırlamasıdır (COSO, 2017; ISO, 2018). İzleyen bölümlerde önce yöntem ve veri seti tanımlanmakta, ardından bulgular risk kümeleri ve öncelikler üzerinden sunulmakta, son bölümde ise politika araçları ve izleme göstergelerine ilişkin öneriler tartışılmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: MESLEKİ RİSK, UYUM VE İÇ KONTROL

SMMM mesleğinde “risk” kavramı, yalnızca teknik bir hata olasılığını değil, mesleki faaliyetin hedeflerine ulaşmasını engelleyebilecek belirsizliklerin hukuki, operasyonel, etik ve teknolojik sonuçlarını birlikte ifade eder. Bu bakış, risk yönetimini örgütsel hedeflerle ilişkilendiren ve süreci “tanımlama–analiz–değerlendirme–yanıt/iyileştirme–izleme ve iletişim” adımlarının birbirini tamamladığı bir döngü olarak ele alan çağdaş yaklaşımlarla uyumludur (ISO, 2018).

Bu noktada “uyum (compliance)” kavramı, SMMM pratiğinde riskin en görünür yüzlerinden birini oluşturur. Uyum, yalnızca “kanuna aykırılık yapmama” değildir; kurumsal ve mesleki standartlara uygunluğu sağlayacak şekilde işin planlanması, icrası, kayıt altına alınması, gözden geçirilmesi ve gerektiğinde düzeltilmesi anlamına gelir.

ISO'nun uyum yönetim sistemi yaklaşımı, uyumu, sistematik biçimde kurulan, işletilen, değerlendirilen ve sürekli iyileştirilen bir yönetim sistemi olarak tanımlar (ISO, 2021). Bu yaklaşım SMMM büroları için de anlamlıdır. Uyum, kişiye bağlı iyi niyet ve tecrübe ile sınırlı kalmadığında, standart iş akışları, kontrol listeleri, sorumluluk matrisi ve izleme göstergeleri ile kurumsallaşır.

İşte bu bağlamda “iç kontrol” kavramı, mesleki risk ve uyumun operasyonel taşıyıcısı olarak öne çıkar. COSO iç kontrol çerçevesi, iç kontrolü kurumun hedeflerine ulaşmasını destekleyen ve makul güvence sağlayan bir sistem olarak ele almakta, bu sistemi kontrol ortamı, risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ile izleme olmak üzere beş temel bileşen üzerinden açıklamaktadır (COSO, 2013). Bu çerçeve SMMM bürolarına uyarlandığında oldukça somut bir karşılık bulmaktadır. Buna göre; kontrol ortamı; etik kültürün, iş disiplininin ve görev–rol netliğinin oluşturulmasını ifade ederken, risk değerlendirme; yükümlülüklerin belirlenmesi, risk kayıtlarının tutulması ve öncelikli risk alanlarının izlenmesi anlamına gelmektedir. Kontrol faaliyetleri ise çift göz kontrolü, belge tamlık kontrolleri, mutabakat süreçleri ve onay mekanizmaları gibi uygulamalarla görünür hâle gelmektedir. Benzer şekilde bilgi ve iletişim bileşeni, müşteri–büro iletişim protokolleri, standart dosyalama düzeni ve süreç içi bilgilendirme kanallarıyla; izleme bileşeni ise dönemsel iç kontroller, hata/uyarı raporları ve dosya incelemeleriyle işletilebilir. Bu şekilde yapılandırılan bir iç kontrol sistemi, SMMM bürolarında hataları ortaya çıktıktan sonra düzeltmeye odaklanan reaktif bir yaklaşım yerine, hataları işlem gerçekleşmeden önce tespit etmeyi ve önlemeyi amaçlayan proaktif bir güvence mekanizması üretir. Mesleki riskin bir başka temel boyutu “etik risk”tir. Uluslararası etik çerçeve, meslek mensuplarının temel ilkelere (dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve özen, gizlilik, mesleki davranış) uyumunu; tehditleri belirleme–değerlendirme–önleme/kabul edilebilir düzeye indirme mantığıyla ele alır (IESBA, 2024). Türkiye’de ise SMMM/YMM etik ilkelerini düzenleyen yönetmelik, benzer şekilde etik ilkeleri ve tehdit–önlem yaklaşımını yapılandırır (Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik, 2007). Etik risk, pratikte çoğu zaman “çıkar çatışması”, “müşteri baskısı”, “ücret/rekabet baskısı”, “gizlilik ihlali” ve “bağımsızlık tehdidi” gibi durumlarda görünür olur. Etik çerçeveler, bu riskleri “kişisel erdem” seviyesinde bırakmak yerine, mesleki kararları koruyacak kural ve prosedür seti ile yönetmeyi önerir (IESBA, 2024; Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik, 2007).

Son yıllarda risk profilini belirgin biçimde dönüştüren eksen ise dijitalleşmedir. Defter-Beyan Sistemi gibi platformlar, kayıt–beyan süreçlerini hızlandırırken; veri giriş kalitesi, sistem kesintileri, kullanıcı yetkilendirmesi, e-belge entegrasyonları ve siber güvenlik gibi yeni risk alanları üretmektedir (GİB, 2023). Türkiye’de yapılan çalışmalar, dijital dönüşümün meslek mensuplarının rolünü “kayıt tutan” konumundan daha analitik ve danışmanlık odaklı bir yöne iterken, aynı zamanda iş yükü, maliyet ve sürekli öğrenme baskısını artırdığını göstermektedir (Altunal ve Özbek, 2024: 125-126; Mert vd., 2022: 201; Uzun vd., 2022: 23-24; Gök, 2025: 118). Dijitalleşmenin bu yönü, iç kontrolün kapsamını da genişletir: artık kontrol yalnızca muhasebe doğruluğunu değil, veri güvenliğini ve kişisel veri işleme süreçlerini de kapsamak zorundadır. Türkiye’de kişisel verilerin işlenmesine ilişkin temel çerçeveyi belirleyen 6698 sayılı Kanun; veri işleme ilkeleri ve yükümlülüklerini düzenleyerek, SMMM bürolarının belge ve müşteri verisi yönetiminde “hukuki uyum + teknik güvenlik” ikilisini zorunlu kılar.

Mesleki risk–uyum–iç kontrol ilişkisinin yönetim boyutu ise sorumlulukların netleştirilmesini gerektirir. Üç Hat Modeli ve küçük/orta ölçekli firmalara yönelik kalite

yönetimi araçları, risklerin yazılılaştırılması, ikinci göz kontrolü ve dönemsel dosya incelemeleriyle desteklenen bir güvence mantığı kurulabileceğini göstermektedir (IIA, 2020; IFAC ve CA ANZ, 2023).

2.1. Mesleki Riskin Çok Boyutlu Doğası

SMMM faaliyetleri, kayıt düzeni ve raporlama gibi temel görevlerin ötesinde, mükellefin vergi ve mali yükümlülüklerinin zamanında ve doğru biçimde yerine getirilmesini sağlayan kritik bir “aracı/uygulayıcı” katman üretir. 3568 sayılı Kanun, mesleğin amacını ve kapsamını, işletmelerin faaliyet ve işlemlerinin sağlıklı ve güvenilir biçimde işlemesi, finansal sonuçların mevzuat çerçevesinde değerlendirilmesi ve ilgililere tarafsız şekilde sunulması hedefleriyle ilişkilendirir. Ayrıca defter tutma, mali tablolar ve beyannameler ile diğer belgelerin düzenlenmesi gibi işlevleri mesleğin konusu içinde sayar (Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu [3568], 1989). Bu çerçevede, mesleki riskin “belgeye dayalı doğruluk” ve “mevzuata uygunluk” eksenlerinde konumlandığını gösterir.

2.2. Uyum Riski ve “Kanıt” Mantığı

Uyum, yalnızca ‘mevzuata aykırılık olmaması’ değil, aynı zamanda yükümlülüklerin organizasyon, yöntem ve süreçler üzerinden tasarlanması, görev–yetki–sorumlulukların yazılı olarak belirlenmesi, prosedürlerin belgelendirilmesi ve kayıt–dosyalama sistemi ile iş ve işlemlerin izlenebilirliğinin sağlanması anlamına gelir (HMB, 2006). Kurumsal uyum yönetim sistemlerine ilişkin standartlar, etkin bir uyum yaklaşımının, uyum yükümlülüklerinin belirlenmesi, kontrol faaliyetlerinin kurulması, izleme ve sürekli iyileştirme döngüsü ile desteklenmesi gerektiğini vurgular (ISO, 2021). SMMM pratiğinde bu yaklaşım, beyan ve bildirimlerin zamanlaması, belge saklama/ibraz, kayıtların doğruluğu, yetki sınırları ve müşteriyle kurulan iş ilişkisinin etik çerçevesi gibi alanlarda somut bir “uyum mimarisi” ihtiyacına karşılık gelir.

Bu nedenle uyumun sürdürülebilirliği, yalnızca doğru işlemin yapılmasına değil, işlemin belge, kayıt ve dijital izler üzerinden gösterilebilir olmasına dayanır. Bilgi güvenliği ihlali, arşiv zafiyeti ve sistem kesintileri bu kanıt zincirini zayıflatarak uyum ve itibar risklerini aynı anda büyütür.

2.3. İç Kontrol ve Süreçlerin Güvenceye Alınması

İç kontrol, mesleki risklerin “önlenebilir” kısmını yönetilebilir hale getiren temel mekanizmadır. COSO’nun iç kontrol çerçevesi, iç kontrolü, hedeflere ulaşmada makul güvence sağlayan ve kontrol ortamı, risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi-iletişim ve izleme bileşenleriyle çalışan bir sistem olarak konumlandırır (COSO, 2013). Bu yaklaşım, SMMM’ler açısından hata maliyetini azaltan somut uygulamalara dönüşmekte, standart iş akışları, kontrol listeleri, onay mekanizmaları, görev ayrılığı, düzenli dosyalama ve denetim izi gibi araçlarla süreçlerin daha güvenli ve izlenebilir biçimde yürütülmesini sağlamaktadır.

2.4. 3568 ve 5018 Ekseninde Dolaylı Risk Kanalları

3568 sayılı Kanun, mesleğin kapsamını kayıt ve raporlama yükümlülükleri üzerinden tanımlarken, 5018 sayılı Kanun kamu mali yönetiminde mali saydamlık, raporlama ve mali kontrol düzenine odaklanır; kamu mali işlemlerinin muhasebeleştirilmesi, raporlanması ve kontrolüne ilişkin çerçeveyi kurar (Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu [5018], 2003). Bu iki normatif çerçeve birlikte okunduğunda, SMMM mesleğinin risk profilinin iki kanaldan dönüştüğü söylenebilir.

Bu iki kanun birlikte değerlendirildiğinde, SMMM mesleğinin risk profiline artan uyum yükü ile süreç ve kanıt odaklı çalışma zorunluluğu üzerinden dönüştüğü görülmektedir. Bu dönüşüm, uyum ve kalite yönetiminin sonradan hata düzeltmeye dayalı bir anlayışla değil, işlemlerin baştan itibaren kontrol edilebilir, izlenebilir ve belgelendirilebilir şekilde tasarlanmasıyla yürütülmesini gerekli kılmaktadır.

Sonuç olarak, bu bölümde ele alınan kavramsal çerçeve, SMMM mesleğinde riskin uyum, iç kontrol, etik ve bilgi güvenliği bileşenleriyle birlikte yönetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. İzleyen yöntem bölümünde, bu çok boyutlu yapının doküman analiziyle nasıl kodlandığı ve AHP gibi çok kriterli bir yaklaşımla nasıl önceliklendirildiği açıklanacaktır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Tasarımı

Araştırma, nitel doküman analizinden elde edilen risk envanterinin AHP ile nicel olarak önceliklendirildiği iki aşamalı bir tasarıma dayanmaktadır.

3.1.1. Doküman Analizi

Doküman analizi aşamasında mevzuat, etik/disiplin metinleri, idari rehberler ve kurumsal süreç dokümanları sistematik olarak incelenmiş; risk ifadeleri dedüktif ve indüktif kodlama birlikte kullanılarak risk kümelerine dönüştürülmüştür (Bowen, 2009; Kıral, 2020; Sak vd., 2021).

Bu süreçte kodlama iki aşamalı olarak yürütülmüştür. İlk aşamada, çalışmanın kavramsal çerçevesi ile 3568 ve 5018 sayılı Kanunlardan kaynaklanan temel yükümlülükler dikkate alınarak ön kodlar oluşturulmuştur. İkinci aşamada ise incelenen metinlerde sıkça tekrar eden, ancak başlangıçta belirlenen kodlar içinde doğrudan yer almayan risk ifadeleri ayrıca kaydedilmiştir. Böylece analiz, yalnızca önceden belirlenmiş başlıklarla sınırlı kalmamış ve mevzuat, etik/disiplin metinleri ve kurumsal rehberlerde ortaya çıkan yeni risk işaretlerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Daha sonra benzer nitelik taşıyan risk ifadeleri, oluşma nedenleri, etkiledikleri süreçler ve kontrol edilebilirlik düzeyleri dikkate alınarak risk kümeleri altında toplanmıştır. Bu risk kümeleri, çalışmanın AHP aşamasında kullanılan kriter setinin oluşturulmasına temel oluşturmuştur.

3.1.2. AHP ile Önceliklendirme

Doküman analizinden elde edilen risk kümeleri, AHP’de kriter düzeyine taşınmış ve uzmanların ikili karşılaştırmaları geometrik ortalama ile birleştirilmiş ve ağırlıklar tutarlılık oranı kontrol edilerek hesaplanmıştır (Saaty, 1980; Dağdeviren vd., 2004).

Doküman analizinden elde edilen risk kümeleri, AHP aşamasında karşılaştırılabilir kriterler hâline getirilmiştir. Bu aşamada uzmanlardan, belirlenen risk kriterlerini ikili olarak karşılaştırmaları istenmiş ve her bir kriterin diğerine göre ne ölçüde önemli olduğu değerlendirilmiştir. Uzman görüşlerinin tek tek değil, ortak bir değerlendirme olarak kullanılabilmesi için ikili karşılaştırma sonuçları geometrik ortalama yöntemiyle birleştirilmiştir. Daha sonra her bir kriterin ağırlığı hesaplanmış ve bu hesaplamaların güvenilir olup olmadığını görmek amacıyla tutarlılık oranı kontrol edilmiştir. Tutarlılık oranının kabul edilebilir düzeyde olması, uzman değerlendirmelerinin kendi içinde çelişkili olmadığını ve AHP sonuçlarının analitik olarak kullanılabilir olduğunu göstermektedir (Saaty, 1980; Dağdeviren vd., 2004).

3.2. Doküman Yapısı ve Seçim Kriterleri

Doküman evreni, resmî/kurumsal kaynaklı olma, kapsam uygunluğu, güncellik ve yorumlanabilirlik ölçütlerine göre seçilen kanunlar, etik-disiplin metinleri ve ücret/haksız rekabet düzenlemelerinden oluşturulmuştur (Scott, 1991).

Tablo 1’de özetlenen çekirdek set, risk envanterinin normatif omurgasını oluşturmakta; elektronik uygulamalar, veri güvenliği ve kalite güvencesine ilişkin ikincil metinler ise destekleyici kaynaklar olarak kullanılmaktadır.

Tablo 1. Doküman Materyali Çekirdek Seti

Doküman_ID	Doküman	Tür	Kapsam Notu
D01	3568 sayılı Kanun (Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu)	Kanun	Mesleki yetki, sorumluluk, disiplin ve meslek etiği ile ilişkili çerçeve
D02	5018 sayılı Kanun (Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu)	Kanun	Kamu mali yönetimi, iç kontrol ve hesap verebilirlik çerçevesi
D03	Etik/Disiplin metinleri (oda/kurum)	Kurumsal doküman	Dürüstlük, gizlilik, çıkar çatışması, disiplin süreçleri ve mesleki davranış standartları
D04	Ücret tarifesi ve haksız rekabetle ilgili düzenlemeler	Kurumsal/Resmî doküman	Tarife altı hizmet, sözleşme ve tahsilat riskleri; reklam/haksız rekabet sınırlamaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çekirdek dokümanlar, hem doğrudan yükümlülük ve yasak hükümlerini ortaya koyan yönleriyle hem de uyumun süreç tasarımı, rol ve sorumlulukların belirlenmesi ile izlenebilirlik mekanizmaları üzerinden nasıl yönetileceğini gösteren kurumsal düzenlemeler açısından değerlendirilmiştir.

Bu çift düzeyli okuma, dokümanlardan elde edilen risklerin yalnızca “mevzuata aykırılık” ile sınırlı kalmayıp, süreç/organizasyonel zafiyetleri de yakalamasına yardımcı olur (Sak vd., 2021; Scott, 1991).

3.3. Doküman Analizi: Kod Kitabı ve Risk Kartları

Kodlama sürecinde yükümlülük, rol/sorumluluk, etik ilke ve yaptırım unsurları standart bir kod kitabına dönüştürülmüş; riskler dayanak doküman, etki alanı, mekanizma ve kontrol edilebilirlik başlıkları altında “risk kartları” biçiminde yapılandırılmıştır (Saldana, 2016; ISO, 2018).

Bu yapı, risklerin tanımlanması, değerlendirilmesi ve izlenmesini aynı envanter üzerinde görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Tablo 2. Kod Kitabı

Alan	Tanım
Risk ID	Risk kaydı kimliği (R001, R002, ...)
Risk Adı	Kısa risk tanımı

Alan	Tanım
Dayanak Doküman ID	Doküman kodu (D01=3568, D02=5018, D03=Etik/Disiplin, D04=Tarife/rekabet)
Risk Türü	UY/FI/OP/DI/IT/KU sınıflaması
Etki Alanı	Riskin yoğunlaştığı süreç (beyan, arşiv, e-sistem, sözleşme, vb.)
Risk Mekanizması	Riskin oluşma nedeni ve kanal açıklaması
Kontrol Edilebilirlik	Yüksek/Orta/Düşük (ofis içi kontrol ile azaltılabilirlik)
Kriter Kodu	AHP kriter kodu (K1-K6)
Olasılık 1-5	Uzman ortalaması olasılık puanı (1-5)
Etki 1-5	Uzman ortalaması etki puanı (1-5)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.4. Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP)

AHP, kriterlerin ikili karşılaştırmalarla görelî önem ağırlıklarına dönüştürüldüğü çok kriterli karar verme yöntemidir. Bu çalışmada amaç, SMMM risk profilini temsil eden risk kümelerinin (K1-K6) ağırlıklandırılmasıdır. Beş uzmandan (U01-U05) oluşan panel, Saaty'nin 1-9 ölçeği ile ikili karşılaştırmalar yapmıştır; uzman matrisleri geometrik ortalama ile birleştirilmiş ve ağırlıklar geometrik ortalama (satur) yöntemiyle hesaplanmıştır. Tutarlılık, Tutarlılık Oranı (CR) ile değerlendirilmiştir.

Uzman paneli, amaçlı örnekleme mantığıyla ve SMMM risk profilinin farklı boyutlarını temsil edecek biçimde oluşturulmuştur. Panelde muhasebe/denetim alanında akademik uzmanlığı bulunan bir katılımcı, SMMM büro pratiğinde kıdemli deneyime sahip bir meslek mensubu, denetim ve iç kontrol süreçlerinde deneyimli bir uzman, kamu mali yönetimi ve 5018 temelli kontrol/tevsik süreçlerine aşina bir uzman ile dijital muhasebe, e-defter/e-fatura ve veri güvenliği süreçleri konusunda deneyimli bir uygulayıcı yer almıştır. Katılımcılar U01-U05 şeklinde kodlanmıştır. Kişisel bilgiler anonimleştirilerek yalnızca çalışma açısından gerekli mesleki deneyim alanları raporlanmıştır.

Bu çeşitlilik, risk kümelerinin yalnızca tek bir mesleki bakış açısıyla değil; mevzuat, uygulama, denetim, kamu mali yönetimi ve dijitalleşme eksenleri birlikte dikkate alınarak ağırlıklandırılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte panel büyüklüğünün beş uzmanla sınırlı olması, sonuçların genellenebilirliği açısından yöntemsel bir sınırlılık olarak değerlendirilmelidir.

3.4.1. AHP Kriterleri (K1-K6)

K1-K6 kriter seti; uyum/hukuki maruziyet, finansal sonuçlar, operasyonel kapasite, dijital altyapı, etik-itibar boyutu ve kamu ile işlem/hesap verebilirlik eksenlerini birlikte kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu çerçeve, AHP ağırlıklarının yalnızca teknik değil, yönetsel ve kamusal sonuçları da yansıtmalarını amaçlamaktadır.

Tablo 3. Kriter Seti ve Kodlar

Kriter_Kodu	Kriter	Kapsam
K1	Uyum/Hukuki risk	Mevzuata aykırılık, yorum farklılıkları, beyan-bildirim hatası, yaptırım ve ihtilaf riski
K2	Finansal risk	Tahsilat, tarife altı hizmet, gelir sürdürülebilirliği ve tazminat/ceza maliyetleri
K3	Operasyonel risk	İş yükü, süreç tasarımı, insan kaynağı, kontrol eksikliği, hata olasılığı
K4	Dijital/BT riski	Sistem kesintisi, entegrasyon, siber güvenlik, veri kaybı
K5	İtibar/Etik risk	Gizlilik ihlali, çıkar çatışması, etik dışı baskılar, itibar kaybı
K6	Kamu ile işlem/hesap verebilirlik riski	Kamu süreçleriyle kesişim, iç kontrol, tevsik, raporlama ve denetim bulgusu riski

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.4.2. Saaty Ölçeği (Özet)

AHP’de kullanılan 1–9 ölçeği, ikili karşılaştırmalarda kriterlerin görece üstünlüğünü “eşit”ten “aşırı”ya uzanan derecelerle sayısallaştırır ve ters yönlü yargılarda ise karşılıklılık gereği 1/3, 1/5 gibi değerler kullanılır (Saaty, 1980; Saaty, 2008).

İkili karşılaştırma formunda uzmanlardan yalnızca üst üçgeni doldurmaları istenmiş, alt üçgen değerleri karşılıklılık kuralı çerçevesinde otomatik tamamlanmıştır.

3.4.3. Sağlık Analizi Tasarımı (Leave-One-Out)

AHP çıktılarının tek bir uzmanın yargısına aşırı duyarlı olup olmadığını değerlendirmek için leave-one-out (LOO) yaklaşımı uygulanmıştır. Bu kapsamda tam panel (U01–U05) birleşik matrisi üzerinden kriter ağırlıkları hesaplanmış, her bir uzman sırayla dışlanarak (-U01...-U05) ağırlıklar yeniden üretilmiş ve ağırlıkların değişimi ile risk sıralamalarındaki farklılıklar karşılaştırılmıştır.

Sağlık ölçütleri olarak her senaryoda tutarlılık oranı (CR), tam panel sıralaması ile LOO sıralaması arasındaki Spearman sıra korelasyonu (ρ) ve Top-10 risk listesindeki örtüşme adedi kullanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Risk Envanteri

Doküman analizi sonucunda 25 risk kaydı (n=25) oluşturulmuş ve bu kayıtlar dayanak doküman, risk türü ve AHP kriter kodu ile eşleştirilmiştir.

Tablo 4. Risk Envanteri

Risk_ID	Risk_Adi	Dayanak_Dokuman_ID	Risk_Turu	Kriter_Kodu
R001	Mevzuat değişikliklerini geç takip → uyum hatası	D01	UY (Uyum/Hukuki)	K1
R002	Mesleki özen eksikliği → disiplin/mesleki sorumluluk	D01	UY (Uyum/Hukuki)	K1
R003	Gizlilik ihlali / müşteri verisi sızıntısı	D01	IT (İtibar/Etik)	K5

Risk_ID	Risk_Adi	Dayanak_Dokuman_ID	Risk_Turu	Kriter_Kodu
R004	Çıkar çatışması / bağımsızlık tehdidi	D03	IT (İtibar/Etik)	K5
R005	Yanlış/eksik beyan-bildirim → ceza ve sorumluluk	D01	UY (Uyum/Hukuki)	K1
R006	Ücret tahsilat gecikmesi → nakit akışı ve sürdürülebilirlik riski	D01	FI (Finansal)	K2
R007	Asgari ücret tarifesi altında hizmet → haksız rekabet ve gelir erozyonu	D04	FI (Finansal)	K2
R008	Sözleşmesiz/eksik sözleşmeyle çalışma → uyumsuzluk ve tahsilat riski	D01	FI (Finansal)	K2
R009	Yoğun dönem iş yükü → hata/eksik işlem riski	D01	OP (Operasyonel)	K3
R010	Yetkinlik açığı (personel/uzmanlık) → kalite düşüşü ve uyum hatası	D01	OP (Operasyonel)	K3
R011	Kalite kontrol eksikliği (çift göz kontrol yok) → raporlama hatası	D01	OP (Operasyonel)	K3
R012	E-uygulama kesintisi → süre aşımı ve yaptırım riski	D01	DI (Dijital/BT)	K4
R013	Entegrasyon/veri aktarım hataları (e-defter/e-fatura) → uyumsuz kayıt	D01	DI (Dijital/BT)	K4
R014	Siber saldırı/kötü amaçlı yazılım → veri kaybı ve hizmet kesintisi	D01	DI (Dijital/BT)	K4
R015	Arşiv/saklama-ibraz zayıflığı → belge ibraz edememe riski	D01	UY (Uyum/Hukuki)	K1
R016	Kamu/Belediye şirketi işlemlerinde iç kontrol zayıflığı → hatalı raporlama	D02	KU (Kamu-İç Kontrol)	K6
R017	Hesap verme/raporlama yükümlülükleriyle uyumsuzluk → denetim bulgusu riski	D02	KU (Kamu-İç Kontrol)	K6
R018	Kamu işlemlerinde tevsi/belge yetersizliği → denetimde reddedilme riski	D02	KU (Kamu-İç Kontrol)	K6
R019	Görevler ayrılığı yokluğu → hata/suiistimal riski	D02	KU (Kamu-İç Kontrol)	K6
R020	Muhasebe kayıtlarında yanlış sınıflandırma → mali tabloların yanlış sunumu	D01	OP (Operasyonel)	K3
R021	Müşteri baskısı ile etik dışı işlem → disiplin ve itibar kaybı	D03	IT (İtibar/Etik)	K5
R022	Mesleki sorumluluk sigortasının yetersizliği → tazminat riski	D01	FI (Finansal)	K2
R023	Tükenmişlik ve stres → hizmet kalitesinde düşüş	D01	OP (Operasyonel)	K3
R024	Uygulama/yorum farklılıkları → hukuki belirsizlik ve ihtilaf riski	D01	UY (Uyum/Hukuki)	K1
R025	E-belge doğrulama/e-imza süreç sorunları → belge geçerliliği tartışması	D01	DI (Dijital/BT)	K4

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

25 risk kaydı içinde en yüksek yoğunluk K1 (Uyum/Hukuki) ve K3 (Operasyonel) kriterlerinde (her biri 5 risk). K2, K4 ve K6 kriterlerinde 4'er risk, K5 (İtibar/Etik) kriterinde ise 3 risk bulunmaktadır.

4.2. AHP Kriter Ağırlıkları ve Tutarlılık

AHP kriter ağırlıkları, 5 uzmanın (U01–U05) K1–K6 kriterleri için yaptığı ikili karşılaştırmaların geometrik ortalama ile birleştirilmesi sonucunda elde edilmiştir. Tablo 5, kriter ağırlıklarını göstermektedir.

Tablo 5. AHP Kriter Ağırlıkları (K1–K6)

Kriter_Kodu	Acıklama	Ağırlık_w
K1	Uyum/Hukuki	0.292
K2	Finansal	0.160
K3	Operasyonel	0.164
K4	Dijital/BT	0.157
K5	İtibar/Etik	0.088
K6	Kamu/hesap verebilirlik	0.140

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tam panel için $\lambda_{max}=6.017$, $CI=0.0035$ ve $CR=0.0028$ bulunmuştur. $CR<0.10$ koşulu sağlandığından uzman değerlendirmeleri tutarlı kabul edilmiştir.

4.3. Risk Önceliklendirme (Top-10)

Uzmanlar, her risk için Olasılık (1–5) ve Etki (1–5) puanı vererek risk skorunu ($O \times E$) oluşturmuştur. Risklerin nihai öncelik puanı, risk skoru ile ilgili kriter ağırlığının (w) çarpımı olarak hesaplanmıştır. Tablo 6, bu yaklaşımla elde edilen ilk 10 riskin sıralamasını göstermektedir.

Uzmanlar her risk için olasılık ve etki puanı vermiş; nihai öncelik puanı, bu skorların ilgili kriter ağırlıklarıyla birleştirilmesiyle hesaplanmıştır.

Aşağıdaki Tablo 6, doküman analiziyle oluşturulan risk envanterinin AHP tabanlı önceliklendirme çıktısını özetlemekte ve en yüksek önceliğe sahip ilk 10 risk kaydını sıralı biçimde göstermektedir. Tabloda her risk için risk kimliği ve kısa adı ile birlikte, ilgili riskin hangi kriter/küme altında sınıflandığı (K) belirtilmiş ve uzman puanlamalarından türetilen boyut skorları (O ve E) üzerinden hesaplanan skor değeri raporlanmıştır. Ardından, ilgili kriter kümesinin AHP ile elde edilen ağırlığı (w) skor ile birleştirilerek her risk için nihai öncelik puanı üretilmiş ve riskler bu puana göre büyükten küçüğe sıralanmıştır. Bu yapı sayesinde Tablo 6, hem “riskin kendi şiddeti/etkisi”ni (Skor) hem de “ait olduğu risk alanının stratejik ağırlığını” (w) aynı çerçevede birleştirerek, sınırlı kontrol ve denetim kaynaklarının hangi risklere öncelikle yönlendirilmesi gerektiğine ilişkin kanıta dayalı bir karar desteği sunmaktadır.

Tablo 6. Risk Önceliklendirme Sonuçları: İlk 10 Risk

Sıra	Risk	Risk Adı	K	O	E	Skor	w	Öncelik
1	R005	Yanlış/eksik beyan-bildirim → ceza ve sorumluluk	K1	3.8	5.0	19.0	0.29	5.54
2	R024	Uygulama/yorum farklılıkları → hukuki belirsizlik ve ihtilaf riski	K1	4.2	3.8	15.96	0.29	4.66
3	R001	Mevzuat değişikliklerini geç takip → uyum hatası	K1	4.0	3.8	15.2	0.29	4.43
4	R002	Mesleki özen eksikliği → disiplin/mesleki sorumluluk	K1	3.2	4.6	14.72	0.29	4.29
5	R009	Yoğun dönem iş yükü → hata/eksik işlem riski	K3	4.0	4.0	16.0	0.164	2.62

Sıra	Risk	Risk Adı	K	O	E	Skor	w	Öncelik
6	R023	Tükenmişlik ve stres → hizmet kalitesinde düşüş	K3	4.2	3.8	15.96	0.164	2.62
7	R015	Arşiv/saklama-ibraz zayıflığı → belge ibraz edememe riski	K1	2.6	3.4	8.84	0.29	2.58
8	R006	Ücret tahsilat gecikmesi → nakit akışı ve sürdürülebilirlik riski	K2	3.8	3.8	14.44	0.160	2.31
9	R014	Siber saldırı/kötü amaçlı yazılım → veri kaybı ve hizmet kesintisi	K4	3.2	4.6	14.72	0.157	2.31
10	R007	Asgari ücret tarifesi altında hizmet → haksız rekabet ve gelir erozyonu	K2	3.4	4.2	14.28	0.160	2.28

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.4. Sağlamlık Analizi: Leave-One-Out ve Top-10 Stabilité

AHP kriter ağırlıkları ve risk önceliklendirme sonuçlarının panel bileşimine duyarlılığı, leave-one-out (LOO) yaklaşımı ile test edilmiştir. Her senaryoda (tam panel ve tek uzman dışlanarak) kriter ağırlıkları yeniden hesaplanmış; risk sıralamalarının benzerliği Spearman sıra korelasyonu (ρ) ve Top-10 örtüşme adedi ile değerlendirilmiştir.

Tablo 7. Leave-One-Out (LOO) Sağlamlık Sonuçları

Senaryo	CR	Spearman ρ	Top-10 örtüşme	Not
Tam panel (U01-U05)	0.0028	1.000	10	Referans sıralama
-U01	0.0023	0.983	10	Stabilite karşılaştırması
-U02	0.0026	0.985	10	Stabilite karşılaştırması
-U03	0.0040	0.988	10	Stabilite karşılaştırması
-U04	0.0027	0.972	10	Stabilite karşılaştırması
-U05	0.0040	0.986	9	Stabilite karşılaştırması

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 7'a göre, LOO senaryolarında CR değerleri 0.0023–0.0040 aralığında gerçekleşmiştir. Tam panel sıralaması ile LOO sıralamaları arasındaki Spearman ρ değerleri 0.972–0.988 aralığındadır ve Top-10 risk listesindeki örtüşme 9–10 düzeyindedir. Bu bulgular, 5 uzmanlı panelde elde edilen önceliklendirme sonuçlarının tek bir uzmanın dışlanmasına karşı yüksek ölçüde dayanıklı olduğunu göstermektedir.

5. POLİTİKA ÖNERİLERİ VE EYLEM ÖNCELİKLERİ

Bu bölümde, önceliklendirme çıktısı ile uyumlu biçimde risk azaltım araçları önerilmektedir. Öneriler, ofis düzeyi (SMMM), oda/kurumsal düzey (SMMMO/TÜRMOB) ve teknoloji sağlayıcıları gibi aktörleri birlikte dikkate almaktadır. Tablo 8, temsili Top-10 risk için politika aracı eşleştirmesini özetlemektedir.

Tablo 8. Top-10 Risk İçin Politika Aracı Eşleştirmesi (Özet)

Sıra	Risk	Risk Adı	Önem/Kontrol	Aktör	Zaman	KPI
1	R005	Yanlış/eksik beyan-bildirim → ceza ve sorumluluk	Beyan öncesi otomatik doğrulamalar (kontrol raporu), ikinci kontrol ve son gün göndermeme kuralı (erken beyan).	SMMM Ofisi; Yazılım Sağlayıcı	0-6 ay	Düzeltilme beyannamesi oranı (%); son gün gönderim oranı (%)
2	R024	Uygulama/yorum farklılıkları → hukuki belirsizlik ve ihtilaf riski	Uygulama birliği: yazılı görüş/özelge takibi, rehber bankası, riskli alanlar için standart not ve danışma hattı.	GİB/İdare; TÜRMOB/SMMMO; SMMM	6-18 ay	İhtilaf sayısı (adet); aynı konuda farklı uygulama tespiti
3	R001	Mevzuat değişikliklerini geç takip → uyum hatası	Mevzuat izleme iş akışı (haftalık kontrol listesi), kritik değişiklik uyarıları ve aylık iç eğitim takvimi.	SMMM Ofisi; SMMMO/TÜRMOB	0-6 ay	Güncelleme yayımlandıktan sonra uygulamaya geçiş süresi (gün); aylık eğitim saati
4	R002	Mesleki özen eksikliği → disiplin/mesleki sorumluluk	Zorunlu 'dört göz' kontrolü, dosya inceleme checklisti ve mesleki özen standardı (iş kabul + iş yürütme).	SMMM Ofisi; SMMMO	0-6 ay	Kontrol edilen dosya oranı (%); tespit edilen hata sayısı
5	R009	Yoğun dönem iş yükü → hata/eksik işlem riski	Kapasite planlama (müşteri segmentasyonu), iş dağılımı, yoğun dönem vardiya/ek personel ve süreç otomasyonu.	SMMM Ofisi	0-6 ay	Kişi başı müşteri sayısı; geciken iş sayısı
6	R023	Tükenmişlik ve stres → hizmet kalitesinde düşüş	İş yükü dengeleme, mola/izin planı, psikososyal destek/koçluk ve rutin dışı yükler için delege planı.	SMMM Ofisi; SMMMO	0-6 ay	Tükenmişlik kısa ölçek skoru; devamsızlık/işten ayrılma
7	R015	Arşiv/saklama-ibraz zayıflığı → belge ibraz edememe riski	Arşiv ve saklama standardı: indeksleme, erişim yetkisi, saklama süreleri, düzenli yedek ve ibraz provası.	SMMM Ofisi	0-6 ay	İbraz edilemeyen belge (adet); arşiv tarama tamamlama oranı (%)
8	R006	Ücret tahsilat gecikmesi → nakit akışı ve sürdürülebilirlik riski	Standart sözleşme + avans/peşin politika; e-fatura/e-arşiv otomasyonu; otomatik hatırlatma ve kademeli hizmet kesme.	SMMM Ofisi; SMMMO/TÜRMOB	0-6 ay	Vadesi geçen alacak tutarı; tahsilat süresi (gün)
9	R014	Siber saldırı/kötü amaçlı yazılım → veri kaybı ve hizmet kesintisi	Siber güvenlik temel seti: MFA, güncelleme/patch, 3-2-1 yedek, antivirüs/EDR ve olay müdahale planı.	SMMM Ofisi; BT Hizmet Sağlayıcı	0-6 ay	Başarılı yedekleme testi (adet); güvenlik olayı (adet)
10	R007	Asgari ücret tarifesi altında hizmet → haksız rekabet ve gelir erozyonu	Asgari ücret tarifesi denetimi, şikayet hattı, disiplin yaptırımı ve tarife altı iş kabulüne iç kural.	SMMMO/TÜRMOB	6-18 ay	Tarife altı şikayet sayısı; sonuçlanan işlem sayısı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

5.1. SMMM Büroları İçin Somut Kontrol Protokolleri ve KPI Örnekleri

Tablo 8’de yer alan politika araçlarının SMMM bürolarında uygulanabilir hâle gelmesi için, her bir önerinin açık bir işlem adımı, sorumlu kişi/birim, kanıt kaydı ve ölçülebilir KPI ile eşleştirilmesi gerekir. Aşağıdaki somutlaştırma, özellikle küçük ve orta ölçekli SMMM bürolarında hemen uygulanabilecek kontrol protokollerine odaklanmaktadır.

Tablo 9. SMMM Büroları İçin Somut KPI ve Kontrol Protokolü Örnekleri

Kontrol/KPI alanı	Somut uygulama adımı	Sorumlu	Kanıt kaydı	İzleme göstergesi
Beyan öncesi çift göz kontrolü protokolü	Beyan gönderilmeden önce hazırlayan personel dışında ikinci kişi tarafından matrah, istisna/indirim, tahakkuk ve ek beyan alanları kontrol edilir.	Dosya sorumlusu + ikinci kontrolör	İmzalı kontrol formu / sistem onay izi	Kontrol edilen beyan oranı (%); sonradan verilen düzeltme beyannamesi oranı (%)
Mevzuat değişikliği takip formu	Haftalık Resmî Gazete/GİB/TÜRMOB taraması yapılır; kritik değişiklikler müşteri portföyüne göre etiketlenir ve kısa iç notla duyurulur.	Mevzuat takip sorumlusu	Haftalık mevzuat izleme formu	Değişiklikten uygulamaya geçiş süresi (gün); aylık iç eğitim saati
Siber güvenlik kontrol listesi	MFA, antivirüs/EDR, lisanslı yazılım, güncelleme, kullanıcı yetkisi ve 3-2-1 yedekleme kontrolleri aylık olarak işaretlenir.	Büro yöneticisi + BT hizmet sağlayıcı	Aylık siber güvenlik checkliستی / yedekleme test raporu	Başarılı yedekleme testi sayısı; yetkisiz erişim/güvenlik olayı sayısı
Arşiv ve ibraz provası	Rastgele seçilen müşteri dosyalarında e-belge, sözleşme, tahakkuk ve ödeme kanıtlarının belirli süre içinde bulunabilirliği test edilir.	Arşiv/dosya sorumlusu	İbraz provası tutanağı	İstenen belgenin bulunma süresi; eksik belge sayısı
Sözleşme ve tahsilat standardı	Her müşteri için yazılı hizmet sözleşmesi, ücret tarifesi uygunluk kontrolü, vade planı ve otomatik tahsilat hatırlatması uygulanır.	Büro yöneticisi / muhasebe sorumlusu	Sözleşme kontrol listesi / alacak yaşlandırma raporu	Vadesi geçen alacak tutarı; ortalama tahsilat süresi (gün)
Yoğun dönem iş yükü panosu	Beyan dönemlerinde kişi başı dosya sayısı, bekleyen iş, tamamlanan iş ve kritik son tarihleri gösteren haftalık takip panosu kullanılır.	Büro yöneticisi / ekip lideri	Haftalık iş yükü panosu	Kişi başı aktif dosya sayısı; geciken iş sayısı; son gün gönderim oranı (%)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

6. SONUÇ, SINIRLILIKLAR VE GELECEK ÇALIŞMALAR

Bu çalışma, SMMM mesleğinin son yıllarda hızlanan mevzuat değişimleri, dijitalleşme, artan uyum yükümlülükleri ve piyasa baskıları altında “hangi riskleri” ve “hangi ağırlıklarla” taşıdığını, anket verisine başvurmadan sistematik bir kanıt zinciriyle ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda izlenen yaklaşım iki açıdan önemlidir: Birincisi, riskleri tek tek öznel kanaatlere bırakmadan, mesleki faaliyeti çerçeveleyen normatif ve kurumsal dokümanlardan türetilen yükümlülük–sorumluluk–yaptırım eksenini üzerinden görünür kılmasıdır. İkincisi ise, elde edilen risk envanterini yalnızca “listelemekle” yetinmeyip, çok kriterli bir karar verme mantığıyla (AHP) risk kümelerini görece öncelik ağırlıklarına dönüştürerek pratik bir önceliklendirme üretmesidir. Böylece çalışma, SMMM’lerin günlük uygulamada karşılaştıkları karmaşık risk ortamını “tanımlanabilir, izlenebilir ve yönetilebilir” bir çerçeveye taşımakta; sınırlı denetim, eğitim ve kontrol kaynaklarının hangi risk alanlarına yönlendirileceğine ilişkin somut bir karar desteği sunmaktadır.

Bulgular, risklerin özellikle iki ana hatta yoğunlaştığını göstermektedir: Birincisi, uyum-hukuki hatlar (beyan/bildirim doğruluğu, mevzuat takibi, uygulama/yorum farklılıkları,

mesleki özen ve sorumluluk) ve ikincisi, operasyonel kapasite hatları (yoğun dönem iş yükü, zaman baskısı, insan kaynağı yetersizliği, tükenmişlik ve hizmet kalitesinde dalgalanma)’dır. Önceliklendirme çıktısında en üst sıralara yerleşen risklerin “yanlış/eksik beyan-bildirim” ve “uygulama/yorum farklılıkları” etrafında kümelenmesi, mesleki faaliyetin en maliyetli sonuçlarının çoğu zaman teknik hatadan ziyade uyumsuzluğun cezaya ve hukuki ihtilafa dönüşmesiyle ortaya çıktığını düşündürmektedir. Bu sonuç, SMMM faaliyetinin üretim fonksiyonunun merkezinde yer alan kayıt–beyan–bildirim süreçlerinde küçük bir aksamanın dahi, idari para cezası, vergi ziyayı, müşteri kaybı ve itibari zarar gibi çok katmanlı maliyetlere hızla genişleyebildiğini göstermesi bakımından anlamlıdır. Buna ek olarak, mevzuat değişikliklerini geç takip etme riski ile mesleki özen eksikliği riskinin üst sıralarda yer alması, “uyum kapasitesinin” yalnızca bilgiye erişim meselesi olmadığını; aynı zamanda iş organizasyonu, kontrol tasarımı ve standart iş akışlarıyla güçlendirilmesi gereken bir yönetim kapasitesi olduğunu ortaya koymaktadır.

Operasyonel risklerin üst sıralarda görünür hale gelmesi, riskin yalnızca hukuki metinlerden doğan bir yükümlülük alanı olmadığını; işin “yapılma biçimi” ve kapasite koşullarıyla doğrudan ilişkili olduğunu teyit etmektedir. Yoğun dönem iş yükü ve buna bağlı hata/eksik işlem riski ile tükenmişlik ve stres kaynaklı kalite düşüşü, meslek pratiğinde sıklıkla “geçici bir yoğunluk” olarak normalleştirilen durumların, aslında sistematik bir hata üretim kanalına dönüşebildiğini göstermektedir. Bu kanalın kritik yönü, hatanın ortaya çıkışının çoğu kez görünmez olmasıdır: işlem tamamlanır, beyan gönderilir, ancak risk bir sonraki inceleme/uzlaşma/itiraz aşamasında maliyet üretir. Dolayısıyla operasyonel kapasite riskleri, uyum risklerini besleyen “kök neden” katmanında değerlendirilmelidir. Arşiv/saklama-ibraz zayıflığı gibi risklerin ilk 10 içinde yer alması da aynı noktaya işaret eder: uygun kayıt tutulsa bile, belgenin zamanında ve tam ibraz edilememesi; ispat yükü, inceleme süreçleri ve hukuki savunma açısından uyum riskini yeniden üretmektedir. Bu sonuç, belge yönetiminin yalnızca teknik bir düzen değil, doğrudan uyum ve hukuki güvenlik mekanizması olarak ele alınması gerektiğini somutlaştırmaktadır.

Dijital riskler, bulgularda “tamamlayıcı ama kritik” bir risk alanı olarak belirginleşmektedir. Siber saldırı/kötü amaçlı yazılım ve hizmet kesintisi gibi risklerin üst sıralarda görünmesi, mesleki faaliyetin dijital altyapılara artan bağımlılığının doğal sonucudur. Burada mesele yalnızca veri kaybı değil; hizmet sürekliliği, müşteri verilerinin gizliliği ve mevzuata uygunluk açısından zincirleme etkidir. Örneğin hizmet kesintisi, yoğun dönemlerde beyan süreçlerini aksatarak uyum-hukuki riskleri tetikleyebilir; veri sızıntısı ise itibar kaybı ile birlikte hukuki sorumluluklar doğurabilir. Dolayısıyla dijital riskler, ayrı bir “IT problemi” olmaktan çok, uyum ve operasyonel kapasite riskleriyle etkileşen bir risk çarpanı olarak okunmalıdır.

Politika önerileri bakımından çalışma; beyan öncesi kontrol listeleri, mevzuat izleme rutinleri, yazılı sözleşme ve tahsilat standartları ile temel siber güvenlik kontrollerinin birlikte uygulanmasının en yüksek öncelikli riskler üzerinde doğrudan etkili olacağını göstermektedir. Ayrıntılı araç seti Tablo 8’de sunulmaktadır. Bu göstergelerin uygulanabilirliği bakımından öneriler, beyan öncesi çift göz kontrolü protokolü, aylık siber güvenlik kontrol listesi, arşiv/ibraz provası, mevzuat takip formu ve yoğun dönem iş yükü panosu gibi somut büro içi araçlara dönüştürülmüştür. Böylece KPI seti yalnızca izleme amacı taşımamakta, aynı zamanda SMMM bürosunda kimin, hangi belgeyle, hangi sıklıkta ve hangi ölçütle kontrol yapacağını gösteren operasyonel bir rehber niteliği kazanmaktadır.

Çalışmanın sınırlılıkları, bulguların yorumlanmasını daha gerçekçi ve dengeli kılmak açısından önemlidir. Öncelikle, doküman analizi yaklaşımı, “normatif olarak tanımlanan”

yükümlülük ve risk alanlarını güçlü biçimde görünür kılarken; risklerin fiili gerçekleşme sıklığı, olay verisi ve saha davranışları hakkında doğrudan ölçüm sağlamaz. Bu nedenle çıktı, “risk maruziyetinin olası kanıt haritası” niteliğindedir. Riskin gerçekleşme olasılığı ve etkisi, kurumsal kapasite ve müşteri portföyü gibi koşullara göre değişebilir. İkinci olarak, AHP ağırlıkları beş uzmandan oluşan bir panelden türetildiği için, uzman seçimi ve deneyim dağılımı sonuçlar üzerinde etkili olabilir. Bununla birlikte çalışmada uygulanan leave-one-out sağlamlık analizi; her bir uzman dışlandığında ağırlıkların ve Top-10 risk listesinin genel yapısını büyük ölçüde koruduğunu, tutarlılık oranı ve sıra korelasyonu gibi ölçütlerin panel bileşimine aşırı duyarlı olmadığını göstermiştir. Bu bulgu, panel büyüklüğünün sınırlılığına rağmen sonucun “tek bir yargıya kilitlenmediğini” ve en azından önceliklendirme düzeyinde yapısal bir istikrar taşıdığını düşündürmektedir. Üçüncü olarak, AHP’nin doğası gereği bağımsızlık varsayımları ve ikili karşılaştırma ölçeğinin sınırlılıkları vardır; özellikle dijital risklerin uyum risklerini tetiklediği gibi etkileşimler, daha ileri modellerle (örneğin ağ yapıları veya nedensel ilişki yaklaşımları) daha ayrıntılı temsil edilebilir. Bu nedenle beş kişilik uzman paneli, çalışmanın analitik çerçevesini desteklemekle birlikte, mesleğin tüm alt segmentlerini temsil eden geniş bir örneklem olarak yorumlanmamalıdır. Bulgular daha çok keşfedici ve öncelik belirleyici bir çerçeve sunmaktadır.

Gelecek çalışmalar, bu çerçeveyi üç yönde geliştirebilir. Birincisi, uzman sayısı artırılarak ve uzmanlar alt gruplara ayrılarak (sektör, kıdem, portföy yapısı, şehir ölçeği, dijital olgunluk gibi) farklı AHP modelleri kurulabilir. Böylece “tek bir ortalama risk profili” yerine farklı meslek segmentleri için hedefli risk haritaları üretilebilir. İkincisi, doküman temelli risk envanteri, saha verileriyle entegre edilebilir. Disiplin dosyaları, inceleme/ceza istatistikleri, müşteri şikâyetleri, siber olay kayıtları veya anonimleştirilmiş ofis süreç verileri gibi kaynaklar, risklerin gerçekleşme dinamiklerini ölçmeye imkân verebilir. Üçüncüsü, risk puanlaması için senaryo tabanlı yaklaşımlar uygulanabilir. Belirli şok senaryoları (mevzuat değişikliği yoğunluğu, sistem kesintisi, personel devri, yoğun dönem talep artışı) altında risklerin nasıl kümелendiği ve hangi kontrollerin “dayanıklılık” ürettiği test edilebilir. Böylece çalışma, yalnızca bir öncelik listesi sunmakla kalmayıp, risklerin hangi koşullarda kritiklendiğini ve hangi kontrol kombinasyonlarının maliyet-etkin olduğunu daha somut biçimde gösterecek şekilde derinleştirilebilir. Bu yönüyle mevcut bulgular, hem meslek örgütleri ve düzenleyici kurumlar için politika tasarımına hem de SMMM ofisleri için uygulanabilir kontrol mimarisine doğrudan girdi üretmektedir. Özellikle daha geniş uzman örnekleriyle kurulacak karşılaştırmalı tasarımlar, klasik AHP sonuçlarının Analitik Ağ Süreci (ANP), bulanık AHP veya bulanık ANP gibi belirsizliği ve kriterler arası etkileşimi daha esnek modelleyebilen yöntemlerle sınanmasına imkân verebilir.

KAYNAKÇA

- Akçakanat, Ö., Özdemir, O., Kiliçarslan, Ş. (2021), "Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Sorumluluk Sigortalarına Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), ss.137-162. <https://izlik.org/JA44FK64EG>
- Altunal, I., Özbek, A. (2024), "Muhasebe Meslek Mensuplarının Dijital Dönüşümde E-Dönüşüm Uygulamalarına Bakış Açılarının Değerlendirilmesi: Defter-Beyan Sistemi Üzerine Bir Araştırma", *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (72), ss.125-144. <https://doi.org/10.55322/mdbakis.1375572>

- Atabay, İ. (2025), "Muhasebe Meslek Mensuplarının Yapay Zekâya Olan Tutum, Kaygı ve Dirençleri: Dirençten İş Birliğine Geçiş", *İzmir Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Dayanışma Dergisi*, 8(3), ss.391-411. <https://doi.org/10.69599/izd.3032>
- Bai, X., Nunez, M. A., Kalagnanam, J. R. (2012), "Managing Data Quality Risk in Accounting Information Systems", *Information Systems Research*, 23(2), ss.453-473. doi:10.1287/isre.1110.0371
- Baran, E., Baskan, T. D. (2021), "Muhasebe Meslek Mensuplarının Etik Dışı Davranış Sergilemelerinin Nedenleri: Literatür İncelemesi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), ss.470-506. doi:10.54558/jiss.976281.
- Bellon, M., Dabla-Norris, E., Khalid, S., Lima, F. (2022), "Digitalization to Improve Tax Compliance: Evidence from VAT E-invoicing in Peru", *Journal of Public Economics*, 210, ss.104661. doi:10.1016/j.jpubeco.2022.104661
- Bowen, G. A. (2009), "Document Analysis as a Qualitative Research Method", *Qualitative Research Journal*, 9(2), ss.27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Bozkurt, C. (2009), "5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun İç Kontrol Bağlamında Değerlendirilmesi", *Denetim*, (3), ss.29-40. <https://izlik.org/JA98UR57XA>
- Bozkurt, R., Durgun, A. (2024), "Dijitalleşme ve Vergi Uygulamalarında Dijital Teknolojilerin Kullanılması", *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), ss.30-39. <https://doi.org/10.47257/busad.1568379>
- Çakmak, E. K. (2025), "Dijital Çağda Vergi İdareleri: Türk Vergi İdaresinin Dijital Dönüşüm Olgunluğu", *Maliye Dergisi*, 188, ss.215-250. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2025/07/09-188-Dijital-Cagda-Vergi-Idareleri-6d26e326dd2d2966.pdf> Erişim Tarihi: 12.01.2026
- Çevik, Z. (2025), "Muhasebe ve Meslek Mensuplarının Muhasebe Etiğine İlişkin Algısına Yönelik Nitel Bir Araştırma", *İşletme Bilimi Dergisi*, 13(1), ss.158-174. doi:10.22139/jobs.1625345.
- Çirpan, H., Akbaş, Ö. F. (2021), "Serbest Muhasebeci Mali Müşavir Meslek Mensuplarının Karmaşık Etik Problemleri", *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), ss.79-91. doi:10.29106/fesa.832309.
- Coso (2013), Internal Control-Integrated Framework: Executive Summary. https://www.sechistorical.org/collection/papers/2010/2013_0501_COSOInternal.pdf Erişim Tarihi: 10.10.2025
- Coso (2017), Enterprise Risk Management-Integrating with Strategy and Performance. <https://static.poder360.com.br/2023/09/Diretriz-Enterprise-Risk-Management-Coso-2017.pdf> Erişim Tarihi: 04.11.2025

- Dağdeviren, M., Akay, D., Kurt, M. (2004), "İş Değerlendirme Sürecinde Analitik Hiyerarşi Prosesi ve Uygulaması", *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(2), ss.131-138. <https://izlik.org/JA88UW44SM>
- Dendeş, E., A., Armağan, E., Erincik Dendeş, A. (2021), "Muhasebe Meslek Mensuplarının Hizmet Kalitesi ile Müşteri Memnuniyeti ve Ağızdan Ağıza İletişim İlişkisi", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), ss.1-24. doi:10.18026/cbayarsos.901665
- Gezgin, H. G. (2024), "Defter ve Belgelerde Dijital Dönüşümün Meslek Mensupları Üzerindeki Etkilerinin Analizi: Bursa İli Örneği", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Gib (2013), E-Fatura Portalı Kullanım Kılavuzu (v1.5). <https://ebelge.gib.gov.tr/dosyalar/kilavuzlar/e-FaturaPortaliKullanimKilavuzu-v1.5.pdf> Erişim Tarihi: 11.12.2025
- Gib (2022), Defter-Beyan Sistemi Genel Kullanım Kılavuzu (Versiyon 2.0, 15.06.2022). https://www.defterbeyan.gov.tr/documents/kilavuz/defter-beyan-sistemi-genel-kullanim-kilavuzu-version-2_0-15_06_2022.pdf Erişim Tarihi: 25.12.2025
- Gök, A. G. (2025), "Dijitalleşmenin Muhasebe Meslek Mensuplarına Etkileri Üzerine Nitel Bir Araştırma: Alanya Örneği", *BilgeTürk Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), ss.115-134. <https://izlik.org/JA22EZ34ZE>
- Haapamaki, E., Sihvonen, J. (2019), "Cybersecurity in Accounting Research", *Managerial Auditing Journal*, 34(7), ss.808-834. <https://doi.org/10.1108/MAJ-09-2018-2004>
- Hmb (2006), "Üst Yöneticiler için İç Kontrol ve İç Denetim Rehberi". Ankara. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/06/4046elkitabipdf.pdf> Erişim Tarihi: 05.11.2025
- Hoppe, F., Gatzert, N., Gruner, P. (2021), "Cyber Risk Management in SMEs: Insights from Industry Surveys", *Journal of Risk Finance*, 22(3/4), ss.240-260. <https://doi.org/10.1108/JRF-02-2020-0024>
- Iesba (2024), Handbook of the International Code of Ethics for Professional Accountants (Including International Independence Standards) (2024 ed.), IFAC. <https://www.ethicsboard.org/publications/2024-handbook-international-code-ethics-professional-accountants> Erişim Tarihi: 01.10.2025
- Ifac ve CA ANZ (2023). Quality Management Toolkit for Small- and Medium-Sized Firms. <https://www.ifac.org/news-events/2023-11/new-ifac-ca-anz-quality-management-toolkit-will-help-small-and-medium-sized-practices-globally> Erişim Tarihi: 02.10.2025
- Iia (2020), "The IIA's Three Lines Model (Updated English Version)". <https://www.theiia.org/globalassets/documents/resources/the-iias-three->

lines-model-an-update-of-the-three-lines-of-defense-july-2020/three-lines-model-updated-english.pdf Erişim Tarihi: 21.01.2025

- Iso (2018), ISO 31000:2018-Risk Management-Guidelines. <https://www.iso.org/standard/65694.html>.
- Iso (2021), ISO 37301:2021 Compliance Management Systems-Requirements with Guidance for Use. <https://www.iso.org/standard/75080.html>
- Katkat Özçelik, M. (2018), "Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Sorunları ve Bu Sorunların Cinsiyet Boyutu: Artvin ve Rize Örnekleri", *Karadeniz Araştırmaları*, 15(58), ss.99-125. <https://izlik.org/JA23YX49FX>
- Katkat Özçelik, M., Öztürk, Z. ve Alibaş, T. (2025), "Muhasebe Meslek Mensuplarının Dijitalleşme ve Yapay Zekâ Teknolojisini Algılama ve Uygulama Düzeylerinin Araştırılması", *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, (76), ss.133-156. <https://doi.org/10.55322/mdbakis.1659307>
- Kiral, B. (2020), "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), ss.170-189. <https://izlik.org/JA54BW95FL>
- Kotsogiannis, C., Salvadori, L., Karangwa, J., Murasi, I. (2025), "E-invoicing, Tax Audits and VAT Compliance", *Journal of Development Economics*, 172, ss.103403. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2024.103403>
- Kvkk (2018), Kişisel Verilerin Güvenliği Rehberi (Teknik ve İdari Tedbirler). https://www.kvkk.gov.tr/yayinlar/veri_guvenligi_rehberi.pdf
- Lang, M., Karmanska, A., Jarvis, R. (2016), "Accounting and Ethics: Pressure Experienced by the Professional Accountant. European Federation of Accountants and Auditors for SMEs (EFAA)". https://efaa.com/wp-content/uploads/2021/06/20161221_EFAA_Pressure_Survey.pdf
- Memiş, M. Ü., Çürük, T., Ünal, Y. (2019), "Elektronik Uygulamaların Vergi Denetimi Üzerine Etkisi: Denetimin Tarafları Üzerine Bir Araştırma", *Maliye Dergisi*, 176, ss.474-504. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/176-21.pdf>
- Mert, H., Güner, M., Duyar, G. (2022), "Dijitalleşme Sürecinin Gelişimi Ve Muhasebe Uygulamalarına Etkileri Yönünden İstanbul İlinde Smmm'ler Üzerinde Bir Araştırma", *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 22(66), 195-218. <https://doi.org/10.55322/mdbakis.1055937>
- Özçelik, H., Angi, G. G. (2017), "Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslek Etiği ve Etik İnkilem Algıları: Antalya İli Örneği", *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (50), ss.141-158. <https://izlik.org/JA24YT49NH>
- Saaty, T. L. (1980), *The Analytic Hierarchy Process: Planning, Priority Setting, Resource Allocation*, McGraw-Hill.

- Saaty, T. L. (2008), "Decision Making with the Analytic Hierarchy Process", *International Journal of Services Sciences*, 1(1), ss.83-98. doi:10.1504/IJSSci.2008.01759
- Sak, R., Sak, Ş. İkbal, T., Öneren Şendil, Ç., Nas, E. (2021), "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi", *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), ss.227-250. <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Saldana, J. (2016), *The Coding Manual for Qualitative Researchers* (3rd ed.), SAGE.
- Scott, J. (1991), *A Matter of Record: Documentary Sources in Social Research*, Polity Press.
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkında Yönetmelik, (19.10.2007 tarih ve 26675 sayılı Resmi Gazete).
- Soobaroyen, T. ve Chengabroyan, C. (2007), "Auditors' Perceptions of Time Budget Pressure, Premature Sign Offs and Under-Reporting of Chargeable Time: A Survey", *International Journal of Auditing*, 10, ss.201-218. <https://doi.org/10.1111/j.1099-1123.2006.0350.x>
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı İç Kontrol ve Ön Malî Kontrole İlişkin Usul ve Esaslar, (31.12.2005 tarih ve 26040 sayılı Resmi Gazete, 3. Mükerrer).
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Kamu İç Kontrol Standartları Tebliği, (26.12.2007 tarih ve 26738 sayılı Resmi Gazete).
- Türmob (2007), "Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Mesleklerine İlişkin Haksız Rekabet ve Reklam Yasağı Yönetmeliği". https://www.verginet.net/dtt/11/SM_SMMM_YMM.aspx
- Uzun, E., Sezer, İ., Kuytan Budak, E. (2022), "Dijitalleşmenin Muhasebe Meslek Mensuplarına Etkileri: Şırnak İli Örneği", *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), ss.15-31. doi:10.47138/jeaa.1185492
- 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, (24.12.2003 tarih ve 25326 sayılı Resmi Gazete).
- 3568 Sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, (13.06.1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazete).